

RECENSIES

J. CHARLIER, *Lapeste d Bruxelles de 1667 d 1669 et ses conséquences démographiques* (Collection Histoire, XX; Brussel: Pro Civitate, in-8°, 208 blz.).

Dit boek is welkom. Het is de eerste enigszins omvangrijke studie gewijd aan de pest in de Zuidelijke Nederlanden. Het behandelt één pestepidemie, in één stad. Het schenkt successievelijk aandacht aan de ups en downs van de kwaal in de drie genoemde jaren, aan de berichtgeving ter zake, aan de houding van de centrale regering, aan de reacties zowel van de lokale overheid als van de bevolking, en ten slotte aan de demografische gevolgen.

Is het de goede aanpak? Men kan er daaromtrent een afwijkende mening op nahouden. Ware het niet efficiënter geweest de pest van de jaren 1667 tot 1669 in het kader te behandelen van de gezamenlijke Nederlanden (met inbegrip van Luik dan, en met inachtneming van wat er zich in de aangrenzende gebieden voordeed), en zich, om te beginnen, te beperken tot één aspect, of tot twee met elkaar verbonden aspecten, tot, bij voorbeeld, de verspreiding van de kwaal en haar demografische gevolgen. Wie alles wil bestuderen in een klein gebied kan zich immers niet voldoende rekenschap geven van de relatieve betekenis van de beschreven verschijnselen.

Bovenstaande opmerking mag niet de indruk wekken dat aan de auteur een erge tekortkoming wordt aangerekend. Ons gebrek aan ervaring in verband met de behandeling van het onderwerp in acht genomen, is het misschien toch nog beter te beginnen met de veilige weg van de monografie. De op die wijze verworven inzichten zullen het onderzoek in latere stadia vergemakkelijken.

Wat ons in dit boek wordt medegedeeld is belangrijk genoeg. Wij leren, voor een grote stad, het aantal slachtoffers nauwkeurig kennen. De auteur, die zijn bronnen zeer kritisch weet te benutten, rekent uit dat er te Brussel van oktober 1667 tot november 1669, in de loop van 26 maanden dus, 4066 personen aan de pest zijn gestorven. Het is vanzelfsprekend belangrijk te bepalen welke fractie van de totale bevolking dat cijfer vertegenwoordigt. 5 %, neemt de auteur aan. Men kan zich daar niet zonder enig voorbehoud bij aansluiten. De berekening gaat uit van een bevolkingscijfer van 80.000, afgeleid van een geraamd aantal van 12.500 huizen, ons overgeleverd voor het jaar 1688. Solieder zijn de berekeningen voor het jaar 1755, waarvan het resultaat 57.000 is (Zie A. COSEMANS, *De bevolking van Brabant in de X Vilde en XVIIIde eeuw*, Brussel 1939, p. 88.) Nu stelt men wel vast dat andere grote steden van de Zuidelijke Nederlanden hun bevolkingscijfer in de eerste helft van de achttiende eeuw zagen dalen, zodat 80.000 in 1688 weer niet zo onwaarschijnlijk zou zijn. Maar geldt die vermindering ook, of in dezelfde mate, voor Brussel? Er zijn aanwijzingen dat dit niet het geval zou zijn. Een grondig onderzoek ware hier gewenst. Ligt het cijfer voor 1667 lager dan 80.000, dan moet het percentage slachtoffers hoger zijn dan 5 %. Maar dan toch weer niet zoveel hoger, zodat men uiteindelijk moet aannemen dat ook deze laatste krachtige opflakking van de pest in Europa niet zo moorddadig was als de epidemieën van de late middeleeuwen. Veel meer dan een indruk is dat echter niet, een indruk evenwel versterkt door die andere, die men weer bij de lectuur van dit boek opdoet, dat het aantal genezingen hoger lag dan in de vorige eeuwen.

Onder de overige hoofdstukken vraagt vooral onze aandacht het vijfde, 'Bruxelles devant la peste', waar de houding van de magistraat en van de bevolking zelf in detail wordt nagegaan. Er is hier een belangrijke hoeveelheid materiaal verwerkt, op analytische, maar daarom niet minder verdienstelijke wijze. Het wachten is nu op een onderzoek voor andere steden, om te kunnen uitmaken welke van de verzamelde feiten als zuiver lokaal, en welke als van meer algemene betekenis moeten worden beschouwd. Voor het hier verrichte pionierswerk zijn wij, hoe dan ook, de heer Charlier veel dank verschuldigd.

H. VAN WERVEKE

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

D. SPOELSTRA, *Dr. Antonius Mathijssen uitvinder van het gipsverband 1805-1878* (Assen: Van Gorcum, 1970, 475 blz.).

Over de uitvinder van het gipsverband werd in het verloop van de jaren wel het ene en het andere gepubliceerd, maar tot dé biografische studie was het met dat vele sporadische niet gekomen. Thans kunnen we aannemen dat met het boek van de hand van de geneesheer-direkteur van het Amsterdamse Burgerziekenhuis het eindpunt van al dat fragmentarische bereikt is. En zelfs meer dan dat, want het brengt een breed geborsteld panorama over hetgeen zich tijdens het leven van A. Mathijssen in de militair-geneeskundige dienst van Nederland (en België) afspeelt. Het is een belangrijk tijdsdokument geworden naar aanleiding van die merkwaardige uitvinding die het gipsverband is geweest. Het strekt tot de eer van medische sabelslepers dat zij, in de persoon van de chirurgijn-boerenzoon uit Budel op de Belgisch-Nederlandsche grens, een van de meest vruchtbare medisch-chirurgische kunststukken voor het nageslacht gerealiseerd hebben. Het boek begint met een beeld van de tijd. 1805: we zitten volop in de Bataafse Republiek met Schimmelpenninck, Van der Palm, Koning Lodewijk Napoleon. Daarop volgt een beeld van gewest en dorp: Noord-Brabant, de Kempen, Limburg. Het is zeer uitvoerig topografisch, sociologisch, economisch, literair ingekleed. In dat kader verschijnt Antonius Mathijssen: familie, afkomst, loopbaan. Daar komt hij terug, ditmaal in het Belgische Hamont waar hij op 15 juni 1878 aan de gevolgen van een beroerte sterft. Hij werd bij de oude kerk van Hamont begraven. In zijn geboortedorp werd een Mathijssen-monument opgericht (24 sept. 1946). De hoofdbrok van het werk wordt besteed aan de uitvinding van het gipsverband: aanleiding was het zoeken naar een betere behandeling van de vele en in het bijzonder de gekompliceerde beenfracturen in het militaire bedrijf. Mathijssen was militaire arts, afgestudeerd aan 's Rijks Kweekschool voor militaire Geneeskundigen te Utrecht. Op 14 juli 1828 wordt hij benoemd tot Officier van Gezondheid 3de klasse. Hij nam deel aan de Belgische veldtocht van 1830-1831 o.m. te Leper. In 1837 promoveerde hij te Giessen (Duitsl.) tot doctor medicinae. Men volgt hem over de talrijke peregrinaties waar een militair arts aan blootstaat. Met blz. 83 begint het relaas van het gipsverband, ingeleid door de geschiedenis van het zoeken naar hardwordende verbanden tot het midden van de negentiende eeuw: kompressen met eiwit, loodazijn, stijfselpap, bordpapier, dextrine, guttapercha. In 1851 brengt Mathijssen de gipszwachtel. Zijn eerste mededeling daaromtrent verscheen in februari 1852, hij was toen officier van gezondheid 1e klasse bij het garnizoen te Haarlem. We vernemen de eerste reacties in Nederland en België, gestaafd met alle gewenste dokumenten. Mathijssen demonstreerde zijn uitvinding o.m. te Luik, maar nagenoeg alle professoren waren op reis of ongesteld. Te Brussel kwam er meer vaart in, en was hij op een diner bij baron Seutin te gast, tweemaal bij generaal Vlemingcks. Na wat beginmoeilijkheden bleek dat het gipsverband in die mate al de andere bestaande verbanden overtrof, dat het 't enige zou zijn dat in heel Europa gebruikt zou worden. Seutin, de uitvinder van het amovo-inamovibele verband, zou zulks zelf erkennen. Door academieën en geleerde genootschappen werd het gipsverband na korte tijd voor zeer doeltreffend geprezen. Mathijssens vriend Van de Loo spande zich in het bijzonder in en ging overal de uitvinding verdedigen en propageren. Over de verhoudingen met Van de Loo kwam later een schaduw: diens sterke strevingen en geldingsdrang deden het vaak voorkomen alsof hij een aandeel had gehad in de uitvinding. Het is het onderwerp van 10 bladzijden intermezzo. De honderd jaren die op Mathijssens uitvinding ge-